

SISTEMUL SECURITĂȚII SOCIALE ÎN ROMÂNIA

Cu privire la prestațiile bănești^{x)}

Maria POENARU

Introducere

Indicatorii sociali în România sînt între cei mai scăzuți comparativ cu cei ai țărilor europene și chiar cu cei ai țărilor est-europene. Această situație se datorează, între altele: a) faptului că în anii '80, vechiul regim a promovat o politică dură de austeritate în domeniul nivelului de trai; b) în ultimii doi ani, măsurile de reformă economică au agravat problemele sociale acumulate și au generat altele noi. Este motivul pentru care se cere accentuat faptul că problemele sociale trebuie să constituie una din principalele preocupări ale procesului de reformă în România. În acest cadru, sistemul securității sociale reprezintă o zonă distinctă de analiză, al cărei scop trebuie să fie găsirea celor mai convenabile căi de soluționare a problemelor specifice României.

Actualul sistem de securitate socială are un caracter extensiv, fiind un rezultat al unui lung proces de dezvoltare. El acoperă, cel puțin din punct de vedere noțional, toate tipurile de riscuri: boală, accident, bătrînețe, familii cu copii și, mai recent, șomajul. Cea mai mare parte a acestora a constituit subiect al sistemului securității sociale care a funcționat și pînă în 1989. Înainte de 1990, sărăcia n-a fost recunoscută în mod oficial, astfel că asistența socială a fost o componentă foarte limitată a sistemului securității sociale. De asemenea, promovarea ocupării depline a condus la situația că șomajul n-a constituit subiect de interes, deși fenomenul a existat în forme ascunse.

În ultimii doi ani s-a operat un număr considerabil de modificări în legislația

privind securitatea socială. Altele sînt în stadiu de proiect la guvern sau parlament. Astfel: a) au fost introduse noi tipuri de prestații (de exemplu, ajutorul de șomaj); b) au fost mărite pensiile; c) s-au luat măsuri de compensare-indexare a prestațiilor sociale în funcție de evoluția prețurilor de consum, aceasta constituind una din principalele preocupări de protecție socială. O atenție specială s-a acordat creării unor programe specifice de protecție în special pentru persoane handicapate, veterani și invalizi de război, urmașii eroilor Revoluției din decembrie.

În 1991, prestațiile bănești din sistemul securității sociale destinate completării veniturilor din muncă și sprijinirii unor persoane cu posibilități reduse de existență (sau fără) reprezintă aproximativ 10% din PIB. Programele sînt finanțate pe principiul repartiției/compensării între generații (engl. Pay-As-You-Go) din resurse obținute din contribuții, impozite și taxe. Veniturile și cheltuielile fondurilor de asigurări sociale și ale fondului de asigurare de șomaj (nou creat) sînt contabilizate separat. Cheltuielile de asistență socială, destinate, în special, sprijinirii persoanelor sărace, sînt finanțate din bugetul general.

Scheme de susținere a veniturilor

I. Compensații legate de șomaj

1. Venituri

În februarie 1991, parlamentul a aprobat crearea fondului (bugetului) de asigurare de șomaj, care asigură: ajutor de șomaj, informații privind piața muncii, pregătirea profesională a șomerilor. Este

^{x)}Raport elaborat cu prilejul participării la Seminarul regional cu tema "Restructurarea economică și sistemul securității sociale", ce a avut loc în Ungaria în perioada 1-3 iunie 1992.

un fond nou creat și este distinct de fondul (bugetul) asigurărilor sociale. Fondul de asigurare de șomaj este finanțat prin vărsarea unei cote de impozit de 5%: a) o contribuție de 4%, plătită de întreprinderi/ instituții pe fondul de salarii și b) o contribuție de 1% din salarii, plătită de salariați. În caz de deficit, acesta se acoperă de la bugetul statului. În 1991, veniturile din aceste surse au fost de 35,4 miliarde lei.

2. Ajutorul de șomaj

Dreptul la ajutor. Au dreptul la ajutor: a) toți salariații concediați pentru cauze de ordin economic și tehnologic care sînt înregistrați. Legea se referă la persoanele care lucrează în întreprinderi de stat și private. Pentru a beneficia de acest drept, o persoană trebuie să fie în cîmpul muncii, în vîrstă de 18 ani sau peste, și sub limita standard a vîrstei de pensionare; b) absolvenții școlilor secundare și cu studii universitare, dacă aceștia, în termen de 60 de zile de la absolvire, au căutat un loc de muncă, dar nu l-au găsit. În cazuri speciale, vîrsta de acces la ajutor de șomaj este de 16 ani, pentru absolvenți ai școlilor secundare și handicapați. Sînt excluși: liber profesioniștii, cu toate că ei plătesc contribuție la fondul de asigurare de șomaj. Recent s-a hotărît ca șomerii care provin din rîndul salariaților și pentru care perioada în care s-a acordat ajutor de șomaj a expirat, să aibă dreptul la un ajutor social de sprijin, cu o durată de 18 luni, finanțat din fondul de asigurare de șomaj.

Nivelul ajutorului de șomaj. Formula de calcul este: a) pentru cei care au fost salariați: un procent din salariul de bază cuvenit pentru ultima lună; procentul crește odată cu vechimea în muncă. Nivelul ajutorului este o sumă care reprezintă 50-60% din ultimul salariu de bază sau 75-85% din salariul minim (Anexa 1, tabelul 1); b) pentru absolvenții de școli

secundare: 60% din salariul minim, pentru absolvenții cu studii universitare 70%.

Revalorizare. Ajutorul de șomaj se indexează în raport cu evoluția prețurilor de consum, în același timp și în aceeași formulă cu indexarea salariilor.

Durata. Maximum 270 zile. Dacă un șomer, în perioada cînd primește ajutor, urmează cursuri de pregătire sau se îmbolnăvește și solicită indemnizație de boală, această perioadă nu se ia în considerare.

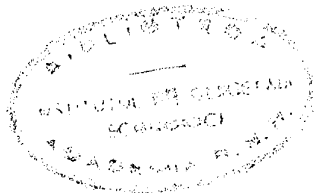
Dreptul la ajutor de șomaj poate fi revocat dacă șomerul a refuzat un loc de muncă sau un curs de pregătire.

Prestații conexe. Pregătire/reconversie profesională. Legea prevede acest capitol de cheltuieli. În anul 1991, aproximativ 2% din cheltuielile totale ale fondului de asigurare de șomaj au fost pentru pregătirea/reconversia profesională a șomerilor. În legătură cu aceste cheltuieli se ridică două probleme: a) pe termen scurt, numărul locurilor de muncă este foarte limitat, iar direcțiile de restructurare foarte puțin cunoscute; b) există informații puține în legătură cu ce fel de profesii sînt necesare în contextul restructurării, cu distribuția acestora în teritoriu.

Pentru perioada 1.11.1991-31.03.1992, guvernul a aprobat să se plătească, din fondul de asigurare de șomaj, salarii în acele întreprinderi care își încetează activitatea din motive energetice.

3. Administrare

Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS) prin oficiile județene, care au următoarele atribuții principale: colectează contribuțiile, le distribuie oficiilor care plătesc ajutorul de șomaj și transmit, ceea ce rămîne, MMPS (care le poate, de exemplu, dirija spre județele care înregistrează deficite); organizează cursuri de pregătire/reconversie profesională; culeg informații despre locurile de muncă neocupate, pe care le oferă șomerilor.

Ajutorul de șomaj este plătit în numerar, lunar, prin poștă. Principalele informații privind șomajul sînt computerizate. Există astfel posibilitatea cunoașterii rapide a principalelor caracteristici ale celor care caută un loc de muncă sau au dreptul la ajutor de șomaj.

În luna martie, numărul șomerilor care primeau ajutor de șomaj era de aproape 385000; numărul celor înregistrați la oficiile de muncă: aproximativ 70000. Rata șomajului (avînd în vedere numărul salariaților) era 5,6% (vezi și Anexa 1, tabelul 2).

Probleme și preocupări

Pe termen scurt, principala problemă o constituie viteza de creștere a șomajului. Se estimează că, la finele anului 1992, șomajul va ajunge la 1,2-1,4 milioane persoane; rata de șomaj va fi de aproximativ 15%. O astfel de rată înaltă a șomajului va coexista cu o rată înaltă a inflației. Din punctul de vedere al protecției sociale, se ridică unele probleme, cum sînt: a) șomajul va fi unul de lungă durată; b) presiunea mare pe care șomajul o va exercita asupra costurilor de producție (și în consecință asupra eficienței la nivel micro) și asupra salariilor; c) o eroziune înaltă a puterii de cumpărare a ajutoarelor de șomaj în condițiile inflației.

În ciuda faptului că guvernul a prelungit durata de acordare a ajutorului de șomaj (de la șase la nouă luni), posibilitățile de calificare profesională și de a găsi un loc de muncă pentru mulți șomeri vor fi extrem de limitate; mulți șomeri vor fi în afara schemei de protecție.

Riscul, pentru persoanele aflate în situație de șomaj și pentru familiile în componența cărora sînt șomeri, de a cădea sub pragul de sărăcie este foarte înalt. Cele mai afectate sînt familiile cu copii în care unul sau chiar ambii soți au pierdut locul de muncă.

II. Susținerea familiei. Alocații familiale și indemnizații de maternitate

Alocații familiale

1. Reglementări privind dreptul la alocații și gradul de acoperire

În actuala lege: 1) acoperire: a) copiii salariaților din întreprinderile de stat și instituțiile publice, ai șomerilor; copiii pensionarilor și ai studenților; finanțarea este asigurată de la buget; b) copiii celor care lucrează în alte sectoare (de ex. în cooperativele meșteșugărești, în fostele cooperative agricole); finanțarea se face din venituri proprii; 2) sînt excluși: copiii liber profesioniștilor, ai lucrătorilor din sectorul privat, ai persoanelor neocupate și copiii țăranilor care nu au fost membri ai cooperativei agricole.

În proiectul de lege (în discuție): 1) acoperire; toți copiii tuturor familiilor din toate sectoarele; finanțarea se va face de la buget; sînt propuse modificări și în legătură cu sistemul de impozitare a veniturilor, cu nivelul alocațiilor și cu revalorizarea.

2. Nivelul alocațiilor

Depinde de numărul copiilor în familie (vezi Anexa 1, tabelul 3). Pentru o familie cu trei copii, alocațiile pentru cei trei copii reprezintă în prezent aproximativ 40% din salariul minim net (din mai 1992, aproximativ 35%). Astfel, nivelul mediu al alocației a fost în 1991, de 1040 lei per copil. Alocația nu este impozabilă. Ea este subiect de revalorizare, cu o sumă fixă (ultima revalorizare: 150 lei/copil).

Cheltuielile efectuate în 1991 cu alocațiile pentru copii au însemnat aproximativ 26 miliarde lei (vezi Anexa 1, tabelul 4).

În proiectul de lege se propune ca alocația pentru copii să fie de aceeași dimensiune indiferent de rangul copilului; este propusă de asemenea indexarea; dreptul la alocație depinde numai de frecvența - de către copil - a unor cursuri

școlare la zi.

Durata alocației. Actuala lege: pînă la vîrsta de 16 ani a copilului (dacă acesta este handicapat, pînă la 18 ani); proiectul de lege prevede plata alocației pînă cînd copilul împlinește 16 ani (18, dacă acesta frecventează cursuri școlare de zi).

Prestații conexe. a) O reducere de impozit pe salarii pentru toți salariații din sectorul public și întreprinderile de stat, care au copii. Programul privind reducerea impozitului pe salarii exclude pe aceia care nu plătesc impozite pe salarii (șomerii, cei care lucrează în sectorul agricol).

b) Ajutor pentru îngrijirea copiilor aflați în plasament familial: se acordă 1000 lei lunar pentru un copil dat în îngrijire; ajutorul este finanțat de la buget.

În trim. I. 1992, 4,44 milioane copii au beneficiat de alocație (din 5,422 milioane de copii pînă la 16 ani sau 6,05 milioane pînă la 18 ani).

3. **Administrarea** este asigurată de MMPS prin întreprinderi sau instituții publice, acolo unde părinții (cel mai frecvent tatăl) sînt salariați; acolo unde metoda este impracticabilă, prin administrația locală.

Indemnizații de maternitate

1. Dreptul la indemnizații

Au acele mame care plătesc o contribuție de asigurări sociale; beneficiază de indemnizație femeile gravide și mamele care sînt salariate în sectorul de stat sau privat și în cooperativele meșteșugărești; finanțarea se face din fondul (bugetul) asigurărilor sociale.

2. Nivelul indemnizației

Formula de calcul: o proporție din salariul anterior al mamei, proporție care crește odată cu vechimea în muncă; a) pentru primul și cel de al doilea copil: 50% pentru mamele cu o vechime sub șase luni; 65% pentru cele cu vechime de 6-12 luni; 85% pentru cele cu peste 12 luni vechime; b) pentru cel de-al treilea și următorii

copii: 94% din salariul anterior, indiferent de vechime.

Durata. Indemnizația se acordă pînă la 112 zile, 52 înainte de naștere și 60 după aceea. Femeile nu pot fi concediate în perioada în care primesc indemnizație de maternitate.

Revalorizarea. Aceeași formulă ca și pentru revalorizarea salariilor.

Prestații conexe. a) Orar redus de lucru pe perioada sarcinii: în ultimele trei luni înainte de concediul de maternitate, o femeie are dreptul să lucreze numai 6 ore zilnic, fără reducerea salariului; diferența de salariu se plătește din fondul asigurărilor sociale.

b) După expirarea indemnizației de maternitate, mama poate să-și prelungească concediul pînă cînd copilul împlinește un an, cu 65% din salariul anterior.

c) O mamă poate să stea acasă pentru îngrijirea copilului bolnav pînă la vîrsta de trei ani a copilului. Ea are dreptul la o indemnizație, calculată asemănător cu indemnizația de maternitate.

d) Ajutor acordat mamelor cu mulți copii: o mamă cu trei și mai mulți copii primește o alocație suplimentară (400 lei lunar pentru trei copii sau 500 lei lunar pentru patru și mai mulți copii). Ajutorul este pe viață și se plătește lunar mamei. Ajutorul acordat mamelor cu 3 și mai mulți copii nu a fost indexat.

e) Ajutor la naștere: se plătește o singură dată mamei la cea de a doua naștere și următoarele. Ajutorul este în sumă de 1500 lei; nici el nu a fost indexat.

f) Ajutoare acordate soțiilor militarilor în termen: o soție de militar în termen, gravidă, primește, în anumite condiții, o sumă de 1573 lei lunar, începînd cu luna mai 1992; această sumă este revalorizată în funcție de creșterea prețurilor de consum.

3. Administrare

Indemnizațiile de maternitate și prestațiile conexe sînt administrate de

MMPS prin întreprinderi sau oficii locale (în mare, administrarea este asemănătoare cu cea a indemnizațiilor pentru concediile medicale, paragraful V).

Probleme și preocupări

În condițiile actualei legislații, aproximativ 20-25% din copii pînă la vîrsta de 16 sau 18 ani nu beneficiază de alocații. Proiectul de lege în discuție, prevede acest drept.

Din punct de vedere statistic nu este posibilă o estimare a importanței alocațiilor familiale în susținerea veniturilor familiilor cu copii.

În unele cazuri, prestațiile bănești sau alte facilități acordate familiilor cu copii nu sîrvesc acestui scop (de ex. reducerea de impozit pe salarii este aplicată în mod egal pentru cei cu un singur copil și pentru cei cu mai mulți copii, chiar dacă, în prezent, copiii sînt încadrați în muncă; în felul acesta, reducerea de impozit este mai degrabă o componentă a salariului decît un gen de alocație pentru copii).

S-a înregistrat și se va înregistra în continuare o puternică eroziune a puterii de cumpărare a tuturor alocațiilor familiale și de maternitate; în consecință, semnificația lor pentru susținerea venitului familiei este în prezent foarte scăzută. Trebuie gîndit la o formulă de revalorizare, fie în raport cu costul minim al întreținerii unui copil, fie ca procent din salariul minim. Pare necesar un ajutor bănesc special orientat spre familiile de șomeri cu copii și spre familiile monoparentale, care să se constituie în instrument de prevenire a căderii în situație de sărăcie a acestor familii. În același timp, o utilizare eficientă a resurselor limitate orientate spre familia cu copii cere o foarte bună informație privind veniturile disponibile ale familiilor. Sînt necesare în acest sens, cercetări/sondaje speciale.

III. Pensii

Sistemul de pensii care cuprinde pensiile pentru muncă și limită de vîrstă și alte tipuri de pensii (pensia de invaliditate, pensia de urmaș) constituie principala componentă a sistemului asigurărilor sociale, din care sînt finanțate și alte prestații sociale (vezi Anexa 2). În anexă sînt precizate și sursele de finanțare ale sistemului de asigurări sociale.

Sistemul de pensii de asigurări sociale cuprinde pe cele din: a) asigurările sociale de stat; b) sistemul de asigurări ale agricultorilor (Casa autonomă a agricultorilor); alte fonduri de mai mică dimensiune: ale membrilor cooperativelor meșteșugărești, ale scriitorilor, avocaților, preoților etc.; de asemenea, pensiile pentru invalizi, veterani și văduvele de război.

Majoritatea acestor sisteme au două componente: a) un fond de bază (principal) din care se finanțează pensiile de asigurări sociale (pentru muncă și limită de vîrstă, pierderea capacității de muncă și urmaș) și b) un fond suplimentar, din care sînt finanțate pensiile suplimentare. Cu excepția pensiilor pentru veteranii și invalizii de război și a pensiilor sociale care sînt incluse și finanțate din bugetul general, toate celelalte sisteme au buget separat, surse de finanțare și administrație distincte. De notat că elementele care definesc dreptul la pensie, administrarea și finanțarea se referă și la alte prestații sociale (cum sînt: indemnizațiile de boală, de maternitate etc.; în unele cazuri și la alocațiile pentru copii) care sînt finanțate din resurse proprii.

Pensia pentru limită de vîrstă

Acest paragraf se referă în principal la pensiile de asigurări sociale de stat. Pentru pensiile care sînt finanțate prin alte sisteme, vor fi menționate doar diferențierile.

1. Reglementări privind dreptul la pensie: a) vîrsta legală de pensionare este

de 62 ani (57 pentru femei); se poate solicita pensionare anticipată la 60 ani (55 pentru femei); excepție: vârsta de 64 (59 pentru femei) pentru cei care provin din rîndul agricultorilor; cei care lucrează în locuri de muncă periculoase sau prestează muncă grea (grupa I și II de muncă) se pot pensiona la vârste mai scăzute decît vîrsta standard; b) vechime în muncă: minimum 30 ani (25 pentru femei). În 1990, printr-un decret, a fost permisă pensionarea cu cinci ani mai devreme decît în perioada anterioară. Au beneficiat de această reducere, aproximativ 600000 persoane, fără o reducere corespunzătoare a nivelului pensiei; c) în anumite condiții, este posibil cumulul pensiei cu munca, cel puțin, cu timp parțial; d) pentru cei care au împlinit vîrsta de pensie nu există obligativitatea unei vechimi în muncă; în acest caz, pensionarea este posibilă cu o reducere a nivelului pensiei.

2. Nivelul pensiei depinde de: a) nivelul salariului din ultimii cinci ani; b) grupa de muncă; c) vechimea în muncă.

Deși nu există diferențe mari legate de reglementările privind dreptul la pensie și de formula de determinare a nivelului pensiei, rezultă diferențe mari în ceea ce privește nivelul pensiilor finanțate prin diferite sisteme. Principalul factor îl constituie fondurile fiecărui sistem. Cele mai scăzute pensii le au pensionarii care provin din rîndul agricultorilor (pensia medie în 1991 a fost de aproximativ 600 lei lunar comparativ cu pensia medie de asigurări sociale, de aproximativ 3300 lei, anexa 3). În prezent se află la parlament un proiect de lege privind pensiile agricultorilor.

Revalorizare. În 1991 și în primul trimestru 1992, pensiile de asigurări sociale de stat au fost revalorizate: a) în septembrie 1991 toate categoriile de pensii finanțate din acest sistem au fost mărite; b) s-au efectuat indexări în raport de creșterea prețurilor de consum,

concomitent cu indexarea salariilor. În martie 1992, pensia minimă pentru vechime integrală a fost de aproximativ 6000 lei; rata de înlocuire, la nivelul minim: circa 80%.

Guvernul recomandă o indexare similară și pentru pensiile finanțate din alte sisteme.

Prestații conexe. Pensia suplimentară: nivelul pensiei suplimentare depinde de durata perioadei de cotizare și de nivelul venitului anterior. De reținut că, în prezent, nivelul pensiei suplimentare este scăzut, deoarece durata contribuțiilor este scurtă; pensia suplimentară este singura prestație finanțată prin capitalizare. Indexarea de la 1 mai 1992 este mai mare decît în cazul celorlalte pensii.

Pensia de invaliditate

1. Dreptul la pensie de invaliditate începe după ce expiră dreptul la concediu medical.

2. Nivelul pensiei de invaliditate depinde de drepturile privind pensia cuvenită (vezi paragraful anterior) și de gradul de invaliditate; sînt înscrise trei grade de invaliditate.

Durata. Pe întreaga durată a bolii.

Revalorizare. În 1991, în același mod ca și în cazul pensiilor pentru muncă și limită de vîrstă; de la 1 mai 1992 operează un nivel de indexare mai scăzut comparativ cu cel utilizat pentru pensiile pentru limită de vîrstă și vechime integrală.

Pensia de urmaș

1. Dreptul la pensie de urmaș. În cazul decesului unui pensionar sau al unui salariat (cu un minim de vechime în muncă) se plătește pensie de urmaș; de ex. o soție care rămîne singură dacă nu mai lucrează (are vîrsta de pensionare) este îndreptățită fie la pensia proprie, fie la pensia de urmaș, aceea care este mai mare.

2. Nivelul pensiei este egal cu jumătate din cel al pensiei cuvenite soțului decedat; dacă o văduvă are un copil (sub 16 ani sau sub 25 ani, dacă acesta urmează cursuri de

zi, primește 75% din pensie; dacă are trei sau mai mulți copii, primește pensia în întregime).

3. Administrare

(pentru toate tipurile de pensii, de mai sus).

Pensiile de asigurări sociale de stat (atât pensia de bază, cât și cea suplimentară) sînt administrate de MMPS prin oficiile locale; pensiile sînt transmise prin poștă, în numerar. Evidența este computerizată, ca și în cazul ajutorului de șomaj.

Administrarea pensiilor din celelalte sisteme se face distinct.

Probleme și preocupări

Sistemul de pensii din România este un sistem cuprinzător, practic aproape toată populația aflată sub incidența riscului de pensionare (bătrînețe, pierderea capacității de muncă, decesul susținătorului) are dreptul la un tip de pensie. În 1991, numărul pensionarilor a fost de peste 4 milioane persoane; din care 2,8 milioane (aproape 70%) în sistemul asigurărilor sociale de stat și un milion pensionari țărani (anexa 3).

Sistemul de pensii asigură pensii scăzute pentru mulți pensionari. Nivelul cel mai scăzut îl înregistrează pensiile țărănilor; în medie, o pensie reprezintă mai puțin de 20% din pensia medie de asigurări sociale de stat.

Rata de înlocuire - la nivel mediu - pentru pensia de asigurări sociale de stat în anul 1991, a fost de circa 45%. La nivel minim, rata de înlocuire, la finele anului 1991, a fost de 83% pentru pensia minimă cu vechime incompletă și de invaliditate gr. II.

În prezent, sistemul de asigurare pentru agricultori, precum și sistemele de asigurări sociale cu fonduri mai mici (de ex. cele ale scriitorilor) înregistrează deficite. Aceasta este cauza nivelurilor scăzute ale pensiilor din aceste sisteme. Din punct de vedere administrativ, sistemul de pensii - în totalitate - este complex; sînt multe sisteme cu fonduri separate. În plus, inflația înaltă afectează puternic puterea de cumpărare a

pensionarilor, în special a celor cu pensii mai scăzute, ca și a celor cu pensii suplimentare.

IV. Asistență socială pentru anumite categorii de populație

Asistența socială are o sferă foarte limitată; vizează în special persoanele vîrstnice și handicapate.

1. Finanțare

Aproximativ 80% din cheltuielile cu asistența socială sînt finanțate din bugetul central (de ex. cămine de bătrîni, cămine spital, școli speciale pentru copii handicapați); din bugetele locale: același gen de instituții și cantinele de asistență socială. În cazul în care un județ se află în situația de deficit la această categorie de cheltuieli, bugetul central finanțează diferența.

Dreptul la prestații bănești de asistență socială. O persoană handicapată, fără părinți sau copii, ce dispune de un venit sub 1000 lei lunar. Sînt propuneri de modificare a acestei limite a venitului pe persoană. În anul 1991, au beneficiat de ajutoare bănești de asistență socială 27 mii persoane.

2. Nivelul ajutorului

Este de aproximativ 5500 lei; se acordă trimestrial. Ajutorul se indexează.

Durata. Nelimitată.

Prestații conexe: a) persoanele cu handicap permanent în urma Revoluției din decembrie sînt îndreptățite la o pensie de invaliditate; se acordă de asemenea prin sistemele de asigurări sociale, pensii de asistență socială la un nivel scăzut, persoanelor fără venit și fără rude apropiate care să le întrețină; b) ajutoare în natură: proteze sau alte articole medicale acordate gratuit, transport local gratuit plus 6-12 călătorii anual pe distanțe mai mari pentru invalizii de război și urmașii celor decedați în timpul revoluției.

3. Administrare

a) Ajutoarele bănești: Secretariatul de Stat pentru Handicapați, prin filialele sale

judetene; b) instituțiile rezidențiale finanțate de la bugetul central, ca și în cazul (a); c) pentru cele finanțate din bugetele locale - primăriile.

Probleme și preocupări

Cheltuielile efectuate cu aceste programe au fost foarte scăzute; în anul 1991 numai 0,2% din PIB. Nivelul ajutoarelor este de asemenea foarte scăzut. Nevoia de protecție a săracilor este mult mai mare. În prezent, administrarea pare lipsită de claritate; de exemplu, pentru unele categorii de persoane protejate există diferite organizații, care nu-și corelează între ele activitatea.

În perioada care urmează, este necesar ca asistența socială să se dezvolte având în vedere nevoia de protecție pentru un cerc mai larg din membrii societății care au nevoie de sprijin în perioada de tranziție. Principalii factori îi constituie șomajul de lungă durată, inflația, tendința de îmbătrânire a populației.

V. Programe pentru bolnavi

Indemnizație pentru concediu medical

1. Dreptul la indemnizație

Toți lucrătorii din toate sectoarele, pentru care sînt plătite contribuții la sistemul de asigurări sociale (vezi anexa 2) și au autentificat un concediu de boală sau pentru accident. Sînt excluși: țărani cu gospodărie individuală.

2. Nivelul indemnizației

Formula de calcul: o proporție din salariul anterior, proporție care crește odată cu vechimea în muncă. Dacă accidentul sau boala se produc în legătură cu muncă, nivelul indemnizației se stabilește la 100% din salariul anterior. Atunci cînd condițiile de realizare a accidentului nu sînt legate de muncă, nivelul indemnizației depinde de vechimea în muncă, crescînd de la 50%, pentru o vechime mai mică de doi ani, pînă la 85% pentru cei care au o vechime mai mare de opt ani.

Durata indemnizației: pînă la 180 zile.

Din aprilie 1992, primele zece zile de concediu medical sînt plătite de întreprindere din resurse proprii; începînd cu cea de a 11-a zi, indemnizația se plătește din bugetul asigurărilor sociale. Indemnizațiile pentru concediu medical legate de îmbolnăvire sau accident la locul de muncă sînt prevăzute a fi plătite din veniturile întreprinderii.

Prestații conexe. Bugetul asigurărilor sociale acoperă jumătate din costul medicamentelor prescrise pe rețete. Este de reținut, de asemenea, faptul că serviciile de sănătate constituie o prestație socială gratuită, care reprezintă obiect distinct de preocupare pentru sistemul de sănătate.

3. Administrare

Indemnizația pentru concediu medical acordată prin asigurările sociale este administrată de MMPS, prin întreprinderi și instituții.

Cheltuielile cu indemnizațiile de boală au fost în 1991 de circa 11,8 miliarde lei, pentru 52,8 milioane zile. În 1991, indemnizația medie a fost de 223 lei/zi (82 lei/zi în 1990); nivelul indemnizației reprezintă 80% din salariul zilnic mediu net.

VI. Alte programe

În contextul liberalizării prețurilor, o preocupare principală legată de protecția puterii de cumpărare a veniturilor a fost cea legată de subvenționarea prețurilor pentru un număr limitat de bunuri și servicii de consum cum sînt: energie, combustibil, anumite alimente de bază, articole pentru copii. În 1991, subvențiile s-au ridicat la aproape 100 miliarde lei (3,7% din PIB). Începînd cu luna mai 1992, se desfășoară un program de reducere a subvențiilor: jumătate în 1992 și cealaltă jumătate în 1993. Pentru protecția populației, guvernul a propus o compensare completă a efectului creșterilor de preț la aceste bunuri și servicii, la nivelul sporului corespunzător de cheltuială pentru un buget de consum mediu.

Concluzii

Actualul sistem de susținere a veniturilor în România funcționează în principal, prin componentele sistemului vechi de securitate socială. În cei doi ani de reformă, au fost elaborate diferite acte legislative privind protecția socială (anexa 4). Rezultatul îl constituie: a) o protecție parțială și inegală a populației în fața riscului sărăciei, urmare, în special, a acțiunii instrumentelor economiei de piață (de ex: prețurile), precum și a reducerii volumului activității economice. A fost afectată întreaga populație, dar unele categorii ale acesteia, în proporție mai mare (bătrânii, persoanele bolnave, familiile cu mai mulți copii, șomerii și familiile de șomeri cu copii). Din programele de susținere a veniturilor au fost adesea excluse unele categorii ale populației. Exemplu: pensionarii țărani și alte categorii de pensionari care sînt protejați prin sisteme proprii de asigurări sociale; aceste sisteme au în prezent și probabil și în perioada următoare deficite substanțiale. Măsurile de protecție socială se adresează anumitor grupuri de persoane. Familia nu constituie subiect distinct de preocupare pentru sistemele de susținere a veniturilor; b) sistemul de administrare este complicat și adesea neeconomic și injust (de exemplu: alocațiile pentru copii și scutirea de impozit pentru salariații cu copii). Numeroasele sisteme proprii de asigurări sociale, create cu mult timp în urmă în

scopul asigurării unor categorii specifice de populație au administrație separată; în consecință persistă inegalitățile în ceea ce privește susținerea veniturilor. Sărăcia se extinde.

Pare a fi necesară o instituție guvernamentală care: să aibă o viziune de ansamblu asupra tuturor problemelor sociale, să elaboreze și să promoveze reforme în domeniul social, să urmărească prevenirea și combaterea sărăciei. În perioada de tranziție, s-ar impune orientarea spre acordarea unei atenții mai mari familiilor care au nevoie de sprijin. Rezultatele recensămîntului populației, din ianuarie 1992, ar putea constitui o bază de pornire pentru alte înregistrări și analize al căror scop este culegerea de informații privind categoriile de populație sărace și protecția acestora. Au fost făcute progrese pe linia estimării pragului de sărăcie. Sînt necesare înregistrări statistice speciale pentru stabilirea numărului persoanelor/familiilor aflate sub pragul de sărăcie și pentru a dispune de baza informațională necesară operaționalizării accesibilității persoanelor/familiilor la programe sociale de susținere a veniturilor.

Luînd în considerare resursele limitate ale economiei românești, precum și restricțiile impuse de sistemul economic, este necesar ca în elaborarea programelor de susținere a veniturilor să fie fixate prioritățile și posibilitățile de realizare a obiectivelor în acest domeniu, care trebuie atinse treptat în faze succesive.

Tabelul 1.

Formula de calcul a ajutorului de șomaj

Vechimea în muncă	Procent din ultimul salariu de bază
0-5 ani	50% (sau cel mult 75% din salariul minim)
5-15 ani	55% (sau cel mult 80% din salariul minim)
peste 15 ani	60% (sau cel mult 85% din salariul minim)

Tabelul 2.

Indicatori privind șomajul

	1991	Trimestrul I, 1992 (sau ultimele date disponibile)
1. Fondul asigurării de șomaj (miliarde lei)		
Venituri	35,4	15,7
Cheltuieli - Total	6,53	7,82
din care pentru:		
- ajutor de șomaj	4,2	4,06
- șomaj tehnic ¹⁾	2,2	3,7
- pregătire profesională a șomerilor	1,131	0,055
2. Șomeri (număr)		
- Persoane care beneficiază de ajutor de șomaj	265978 (dec.1991)	383858 (aprilie 1992)
- Persoane înregistrate la oficiile de forță de muncă	71462 (dec.1991)	69263 (aprilie 1992)
3. Rata șomajului	3,7 ²⁾	5,6 ²⁾ (aprilie 1992)

1) Salariați care, pentru o perioadă limitată, părăsesc locul de muncă din motive tehnice sau energetice.

2) Estimări, având în vedere numărul salariaților.

Tabelul 3.

Nivelul alocațiilor pentru copii, lei lunar

	începînd cu 01.01.1992	începînd cu 01.05.1992
primul copil	840	990
al doilea copil	890	1040
al treilea copil	925	1075
al patrulea copil și următorii	990	1140

Tabelul 4.**Alocațiile familiale în anul 1991**

	Număr de beneficiari (mii persoane)	Total cheltuieli (milioane lei)
- alocații pentru copii	4050	26190,2
- ajutoare pentru mamele cu trei și mai mulți copii	...	5064,3
- ajutor la naștere	121,5	182,2
- ajutoare pentru soții de militari în termen	3,3	22,8
- indemnizații pentru concedii de maternitate și îngrijire copil	...	9064,3

Anexa 2**Sistemul asigurărilor sociale. Venituri și cheltuieli (prestații)****I. Asigurările sociale de stat**

• Dreptul la asigurări sociale de stat au: salariații din întreprinderile de stat, societățile mixte, sectorul privat și liber profesioniștii.

• Bugetul: (a) Veniturile se constituie dintr-o contribuție de 22% pe fondul de salarii, cu excepția societăților mixte pentru care contribuția este de 25%; (b) Cheltuielile (prestațiile) se fac pentru: (1) pensii (pentru muncă și limită de vîrstă, de invaliditate, de urmaș); (2) indemnizații de boală; (3) indemnizații legate de maternitate și pentru îngrijirea copilului bolnav; (4) proteze și aparate ortopedice și alte aparate medicale; ajutoare sociale ocazionale în caz de deces ce se acordă familiilor de salariați și pensionari; (5) ajutoare sociale.

• Fondul pentru pensia suplimentară

Dreptul la pensie suplimentară: la fel ca în cazul pensiei de bază. Veniturile se constituie dintr-o contribuție de 3% din salariul de bază; contribuția este plătită de salariați și alimentează fondul pentru pensia suplimentară din care sînt plătite aceste pensii.

II. Asigurările sociale ale agricultorilor. Acestea au un buget distinct, cu gestiune separată. Se adresează foștilor membri ai cooperativelor agricole și țăranilor individuali care plătesc contribuție de asigurări sociale; dat fiind că unitățile agricole cooperatiste s-au desființat, acest buget s-a blocat în 1991; pentru plata pensiilor țăranilor în 1991 a fost necesar un împrumut; pentru perioada aprilie-septembrie 1992, s-a prevăzut ca veniturile acestui fond să se constituie dintr-o contribuție de 0,5% pe încasările întreprinderilor cu capital integral sau majoritar de stat. Prestații: toate categoriile de pensii; alocații pentru copii; indemnizații de boală.

III. Pensii I. O. V. R. Sînt finanțate de la bugetul statului; tipurile de prestații: ca și în cazul asigurărilor sociale de stat.

IV. Alte bugete de asigurări sociale. (a) Asigurările sociale ale cooperativelor meșteșugărești, pentru salariații din acest sector; veniturile și prestațiile: în mare, la fel ca și în cazul bugetului asigurărilor sociale de stat. (b) Asigurările sociale ale meșteșugarilor cu ateliere proprii, acordă prestații pentru cei care plătesc contribuții; (c) Bugete de asigurări sociale ale avocaților, scriitorilor, artiștilor plastici, cultelor etc. Aceste bugete sînt independente; își formează veniturile din resurse proprii și sînt plătite, în linii mari, aceleași prestații ca și în cazul bugetului asigurărilor sociale de stat. Bugete pentru pensii suplimentare se constituie și pentru țărani, cooperativele meșteșugărești, avocați și militari.

Anexa 3.

Numărul mediu al pensionarilor și nivelul pensiilor, 1991

	Număr de pensionari	Pensia medie lei/lunar	Pensia minimă, lei/lunar la:		
			01.05.91	01.11.91	01.05.92
I. Pensionari de asigurări sociale total	2942,9	3340			
din care:					
1. Pensionari de asigurări sociale de stat	2816,6	3361			
2. Din care:					
- pentru munca depusă și limită de vîrstă:					
- cu vechime integrală	1467,8	3960	2570	4843	7334
- cu vechime incompletă	753,0	2896	2270	3926	5945
- de invaliditate	218,7	2968	2270 ¹⁾	3926 ¹⁾	5945 ¹⁾
- de urmaș	503,4	2356			
II. Pensionari foști țărani cooperatori	995,9	550			
III. Pensionari proveniți din rîndul țăranilor cu gospodărie individuală din zonele necooperativizate	20,3	222			
IV. Pensionari I. O. V. R.	65,8	2160			
Salariul minim net, lei lunar			4969	5832	9296
Salariul mediu net lei lunar		7500		11394(dec.1991)	
- 1991 față de 1990, %		221,7			
Creșterea prețurilor de consum, 1991 față de 1990, %		265,5			

1) invaliditate gr. II

Anexa 4

Repere legislative privind dreptul la prestații bănești din sistemul securității sociale

Nr. crt.	Domenii	Acte normative	
		1	2
1	Șomaj	Legea 1/1991 privind protecția socială a șomerilor și integrarea lor profesională Legea 72/1991 privind modificarea și completarea Legii 1/1991	
2	Pensii și alte drepturi de asigurări sociale	Legea 28/1990 pentru modificarea Decretului 251/1978 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților Legea 42/1990 pentru cinstirea memoriei eroilor martiri și acordarea unor drepturi urmașilor acestora precum și răniților din timpul Revoluției din decembrie 1989 Legea 43/1991 privind modificarea și completarea Legii 42/1990 privind cinstirea memoriei eroilor martiri și acordarea unor drepturi urmașilor acestora, precum și răniților din timpul revoluției Legea 49/1991 privind acordarea de indemnizații și sporuri invalizilor, veteranilor și văduvelor de război Legea 59/1991 pentru modificarea și completarea D. L. 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945 Legea 73/1991 privind stabilirea unor drepturi de asigurări sociale, precum și de modificare și completare a unor reglementări din legislația de asigurări sociale și pensii.	

	<p>Legea 49/1992 pentru modificarea și completarea unor reglementări din legislația de asigurări sociale de stat.</p> <p>Legea 22/1992 privind modificarea și completarea DL 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate pe motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și a celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri de către partea sovietică după data de 23 august 1944.</p> <p>Legea 55/1992 privind modificarea și completarea Legii 49/1991 privind acordarea de indemnizații și sporuri invalizilor, veteranilor și văduvelor de război</p> <p>D. L. 53/1990 privind majorarea pensiilor și altor drepturi de asigurări sociale ale membrilor cooperativelor agricole.</p> <p>D. L. 59/1990 privind majorarea unor pensii din cadrul asigurărilor sociale de stat și a unor pensii militare</p> <p>D. L. 70/1990 privind stabilirea unor pensii minime pentru răniții și urmașii celor decedați în timpul revoluției</p> <p>D. L. 71/1990 privind modificarea și completarea Decretului nr. 214/1977 privind pensiile militare de stat</p> <p>D. L. 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945</p> <p>D. L. 128/1990 privind majorarea unor pensii din cadrul sistemului de pensionare a avocaților</p> <p>D. L. 129/1990 privind modificarea și completarea Decretului 251/1978 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților</p> <p>HG 154/1991 privind asigurarea fondurilor necesare pentru plata pensiilor și ajutoarelor sociale ale țărănimii</p> <p>HG 526/1991 privind majorarea pensiilor de asigurări sociale de stat, militare și I. O. V. R.</p> <p>HG 277/1992 privind unele măsuri pentru corelarea pensiilor cu salariile și corectarea raporturilor între unele categorii de pensii de asigurări sociale de stat, militari și I. O. V. R.</p>
3 Prestații familiale și conexe	<p>D. L. 31/1990 privind concediul plătit pentru îngrijirea copiilor în vîrstă de pînă la 1 an.</p> <p>D. L. 70/1990 privind diferențele între alocațiile familiale din mediul urban și rural.</p>
4 Asistență socială	<p>Legea 53/1992 privind protecția specială a handicapaților</p> <p>HG 610/1990 privind acordarea unor drepturi nevăzătorilor</p>
5 Alte drepturi sociale cu tangență asupra veniturilor bănești	
Impozite	<p>HG 52/1991 privind impozitul pe salarii</p>
Compensare-indexare	<p>Hotărîri ale guvernului cu privire la indexarea salariilor, pensiilor de asigurări sociale de stat, militare și I. O. V. R. și alte măsuri de protecție socială</p> <p>H. G. 1163/1990 începînd cu 1.11.1990</p> <p>H. G. 219/1991 începînd cu 1.04.1991</p> <p>H. G. 579/1991 începînd cu 1.09.1991</p> <p>H. G. 780/1991 începînd cu 1.11.1991</p> <p>H. G. 20/1992 începînd cu 1.01.1992</p>

0	1	2
	Compensarea cheltuielilor pentru medicamente	H. G. 150/1992 începînd cu 1.03.1992 H. G. 219/1992 începînd cu 1.05.1992 H. G. 277/1992 începînd cu 1.06.1992 H. G. 219/1991 cu privire la compensarea cheltuielilor pentru medicamente.